

Gegants i nans

Jan Grau i Albert Abellan

Introducció

Avui el món dels gegants és pràcticament indivisible del món dels geganters, atès que aquest segon s'ha convertit, en els darrers dotze anys, en un fenomen associatiu dels més importants de Catalunya. Malgrat això, aquest món es mou a l'entorn d'unes figures d'imatgeria que ja estan documentades a casa nostra el 1424. Per tant, podem afirmar que els gegants, més enllà del fenomen associatiu actual, és un patrimoni tradicional de casa nostra que es pot comptar entre els signes d'identitat més característics del nostre país.

És veritat que les figures dels gegants estan esteses a molts altres indrets d'Europa, fins i tot amb alguna presència esporàdica a ultramar, però enlloc s'ha produït un fenomen associatiu com el nostre. Fins i tot, quan a llocs com Anglaterra, que volen recuperar la tradició gegantera, s'emmirallen en els geganters catalans ens han de fer pensar que el fenomen geganter català és més important del que nosaltres mateixos creiem. Cal esmentar també que la presència de molts dels gegants a ultramar es deu principalment a artesans catalans o bé als casals catalans a l'estranger, fet que encara dona més valor al que ja hem apuntat.

També és veritat que el món geganter com a potència associativa és molt jove i encara queda molt per fer si el comparem amb el camí que altres àmbits de la cultura popular han recorregut. Podríem dir que el punt de partida d'aquest creixement del món geganter arrenca del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular. D'ençà de llavors s'ha fet molta feina, moltes poblacions s'han fet amb gegants nous o bé n'han restaurat i recuperat de vells. S'ha començat a estudiar aquest àmbit de manera seriosa, una tasca difícil si tenim en compte que els referents escrits amb anterioritat a aquest període són comptats. I, sobretot, a més d'augmentar la quantitat de gegants, s'ha començat a treballar, a partir d'ells, la música, el ball i l'execució dels geganters amb la intenció d'enriquir la funció lúdica, festiva i de símbol col·lectiu.

Però per damunt de tot, el període comprès entre el I Congrés i aquest segon, ha servit per, un cop consolidat com a àmbit associatiu, adonar-nos del que encara falta per treballar, per definir i per millorar en el nostre món.

Sobre els gegants i la seva història existeix un sol referent escrit de caire monogràfic. Ens referim al llibre de Joan Amades, *Gegants, nans i altres entremesos*, editat l'any 1934 i reeditat sense actualitzar l'any 1983. Des d'aquell treball d'Amades fins ara, només han vist la llum comptades monografies locals i molt escadusseres de contingut. Des de 1982 fins ara, han proliferat treballs molt interessants a escala local, però sense aportar res de nou en l'àmbit general. Mirant en perspectiva aquest fet, ens trobem que, primer de tot, cal deixar un referent bàsic del món dels gegants i també, tenint en compte el moment en què vivim, el dels geganters.

ELS GEGANTS

Com ja hem dit, l'element essencial d'aquest àmbit són els gegants, a l'entorn dels quals es mouen els geganters. Ja hem comentat que els gegants són patrimoni tradicional i un senyal d'identitat del nostre país. Mirant-ho més al detall ens trobem que de gegants n'hi ha de característiques molt diverses i sense definir.

Gegants

El mot gegant, per definició, es refereix a alguna cosa de dimensions considerablement més grans que les normals. En el cas dels gegants festius, el patró que prenen com a mesura és la figura humana. Per tant, podríem definir el gegant de la manera següent: «Figura vertical, de característiques humanes, amb les mesures considerablement superiors a les d'un individu de di-

mensions normals, que conduïda des de l'interior per una persona, participa a les festes i celebracions, amb un caire festiu i alhora de símbol col·lectiu.»

Gegantons

A l'hora de definir el gegantó, la cosa no està tan clara atès que és difícil decidir a quina alçada comença el gegant i acaba el gegantó. Moltes vegades s'anomenen els gegants per a nens amb el mot de gegantó, com també se'n diu gegantó a un gegant amb relació a un altre de més alt. En qualsevol cas, aquesta segona apreciació és la més comuna i aplicable en general, entre altres coses perquè els gegantons també són portats per persones d'alçada adulta. Per tant, es pot definir així: «El gegantó és un gegant de dimensions superiors a la figura humana, però marcadament més reduïdes que les de la mitjana dels gegants. El gegantó, però, en qualsevol cas és conduït per persones d'alçada adulta. Malgrat ser un gegant, se l'anomenarà gegantó només quan es faci amb relació a altres gegants.»

Gegantets

Després de definir els gegants i els gegantons ens queden aquells gegants que són duts per canalla i que tot sovint també són anomenats gegantons. Hem de tenir en compte que aquestes figures no són gaire més altes que una persona adulta i que el punt de referència és un nen, és a dir, una persona d'alçada reduïda. Per tant, amb relació al nen, són gegants de ple dret. Ara bé, si els comparem amb una persona adulta, aquests gegants adquireixen el diminutiu i per tant, el mot més adequat per anomenar-los és el de gegantet.

Gegants de motxilla

El tipus de gegant clàssic i més abundant és aquell que està sustentat per un cavallet, habitualment de quatre potes, que li permet romandre dempeus quan no està desfilant o ballant.

Existeixen alguns gegants, molt comuns en el camp de l'animació, que no tenen cavallet i que el geganter els duu subjectats al cos com si es tractés d'una motxilla. Aquest fet provoca que quan el gegant no està en funcionament, acostuma a quedar ajagut, inclinat o recolzat a una paret, llevat, naturalment, dels casos que el munten damunt d'una perxa.

Gegants «Manotes»

Els gegants anomenats popularment «manotes» són aquells que tenen els braços solts, subjectats només per l'espatlla i que en rodar van repartint mastegots entre la gent de l'entorn. Aquest tipus de gegant, encara que no és exclusiu, és molt habitual en els gegants de carnaval.

Altres particularitats dels gegants

Dins dels grups esmentats anteriorment, hi ha gegants amb característiques molt concretes, com tenir un braç articulat, llançar aigua, ulls mòbils... Aquestes variants, de les quals tenim ja un precedent el 1601, en què un gegant obria i tancava la boca, són molt diverses i particulars, però fins ara sempre són complementàries dels diferents tipus de gegants que hem esmentat abans.

Funció dels gegants

Les funcions dels gegants es poden dividir en dos camps perfectament diferenciats:

1. Funció de símbol del col·lectiu i com a tal, el seu element de representativitat tant en el ritual de la pròpia festa com en la participació en celebracions d'altres indrets.

Aquesta atribució de símbol de la col·lectivitat pren un relleu especial quan els gegants representen col·lectius que van més enllà de la pròpia colla, com és el cas d'una escola, un barri o una població. Així doncs, tant la imatge dels gegants com l'actitud dels geganters ha de ser l'adequada per mantenir la dignitat del col·lectiu que representen i del món geganter en general.

2. Funció festiva com a element aglutinador, amb acompanyament musical i ballant. Sempre servint, sigui de manera cerimonial o bé festiva, d'element aglutinador i popular, amb una presència viva i adequada al seu paper de símbol del col·lectiu que representa.

Per tant, és aconsellable que la música i el ball siguin de bona qualitat. Si pot ser que en els moments de ritual de la festa, la música i la coreografia que s'interpretin siguin pròpies i identificables per part del mateix col·lectiu, com a patrimoni festiu de la cultura local.

Els geganters

Al llarg de la història, el mot de geganter s'ha referit generalment al bastaix que es feia càrrec de dur i ballar els gegants per treure's un sobresou i sense cap altra responsabilitat que la de fer de geganter el dia de la festa. Aquesta figura ha arribat fins quasi als nostres dies amb més o menys fidelitat a l'esmentat anteriorment, si bé és veritat que els anys anteriors als 80, ja es perfilaven colles de geganters que tenien cura dels gegants que duïen, més enllà dels possibles diners a guanyar.

Ja hem dit abans que el món geganter s'ha convertit en un fenomen associatiu important. Els geganters no cobren per fer la seva feina i aquesta es converteix en una pràctica festiva i artística, al servei d'ells mateixos, del grup, del col·lectiu que representen els seus gegants i del públic en general.

Geganter, gegantera

De la mateixa manera que no existeixen referents anteriors dels gegants, encara menys podem mirar enrere pel que fa als geganters, més encara quan aquests queden molt lluny dels bastaixos que esmentàvem.

La definició de geganter que proposem és: «El geganter és aquella persona que forma part d'una colla gegantera o bé la persona que sense pertànyer a cap colla en concret, balla o porta gegants. Amb tot, no es pot considerar geganter o gegantera qualsevol persona que en un moment donat i puntual es posa sota un gegant.»

És a dir, qualsevol persona que formi part d'una colla és gegantera. Per exemple, tant els músics com els membres de la colla que mai porten o ballen gegants, també són geganters.

Portadors i balladors

Dins dels geganters, formin o no part d'una colla, encara existeixen dos grups amb una funció molt específica sota el gegant: els portadors i els balladors.

Els portadors són aquells geganters que porten els gegants a les cercaviles i desfilades, però que no saben, no volen o no poden interpretar una coreografia.

Els balladors són aquells geganters que a més de portar els gegants a les cercaviles i desfilades, saben i són capaços de ballar-los interpretant una coreografia.

Malgrat que gegant i geganter són dos conceptes ben diferents, ballant i ballant bé es pot crear una simbiosi entre l'un i l'altre fins al punt en què tots dos es fonen en una sola cosa.

Músics

No és habitual separar els gegants de la música que els acompanya. Aquesta ha estat creada per un compositor i és interpretada per un grup de músics. Tant els músics com els compositors quan formen part d'una colla gegantera també són geganters.

Ser músic geganter no és interpretar una peça i prou. Parlàvem de simbiosi entre el gegant i el geganter, però aquesta no és possible sense l'harmonia i la complicitat de l'interpret, com naturalment tampoc ho és sense una música adient.

Creadors de gegants

Tot sovint, també s'han anomenat geganters els creadors de gegants. La tasca del creador conté una part artesanal, una de disseny, una de tècnica, una de coordinació i una d'artística. Anomenats comunament constructors, els creadors són aquells artistes que conjuminen el seu treball amb el d'altres especialistes per aconseguir un gegant acabat. Els creadors no han de ser necessàriament geganters, encara que el fet de ser-ho els facilita acurar molt millor les condicions tècniques i d'equilibri del gegant que estan creant.

Altres

Totes aquelles altres persones que, no formant part d'una colla gegantera, participen de les seves activitats, i hi col·laboren o ajuden l'entitat, són els col·laboradors.

Colles de geganters

Les colles geganteres són entitats sense ànim de lucre, generalment amb personalitat jurídica, que estan totalment estructurades com qualsevol altra entitat. Tenint en compte això, malgrat que la dedicació principal dels geganters està relacionada amb els gegants, les seves activitats poden anar i van molt més enllà fins i tot del món de la cultura popular.

Així doncs, podríem definir una colla gegantera com: «Un grup estable i autònom de gent que té com a principal objectiu una activitat gegantera continuada, prescindint de qui ostenta la propietat dels gegants que porten.»

Tot i que és millor que una colla gegantera estigui registrada com una associació sense ànim de lucre, qualsevol grup estable i d'activitat gegantera continuada es pot considerar una colla gegantera. Si bé és veritat que a la llarga aquesta activitat continuada i les gestions que se'n deriven, a la curta o a la llarga, aniran provocant la regularització jurídicoadministrativa del grup.

Estructura d'una colla gegantera

Com a entitat sense ànim de lucre amb personalitat jurídica, la colla gegantera està obligada a tenir una junta directiva, com a mínim amb president, secretari i tresorer. A més de l'obligatorietat, és convenient que existeixi algun vicepresident i un nombre indeterminat de vocals amb funcions específiques.

Tractant-se d'una associació sense ànim de lucre, és aconsellable que existeixin socis, és a dir col·laboradors, que amb les seves aportacions permetin una independència econòmica de l'entitat.

La junta directiva

Les funcions de secretari i tresorer ja vénen marcades pels mateixos estatuts i per la pròpia denominació del càrrec.

Les funcions dels vocals vénen donades per l'especificitat del seu càrrec. Així trobem vocalies molt variades i no gens diferents de les que pot tenir qualsevol entitat: relacions públiques, arxiu, material...

Les funcions del vicepresident són bàsicament de suport al president.

Les funcions del president són les de representar l'entitat a tot arreu com a persona jurídica que ocupa el més alt càrrec de l'entitat.

Els càrrecs de la junta directiva, si bé són renovables, estan sotmesos als períodes marcats pels estatuts.

Cap de colla

Cal diferenciar la figura del president de l'entitat de la del cap de colla, perquè les funcions i la durada del càrrec són essencialment diferents. Malgrat això, en moltes colles les dues figures són ocupades per una sola persona.

La diferència essencial entre l'una i l'altra figura és que el president, com ja hem dit, posseeix la màxima representativitat jurídica de l'entitat i el cap de colla és qui realment dirigeix la colla en el seu objectiu primordial. La demostració que les afirmacions anteriors són certes és que fins ara les colles han subsistit sense una junta directiva, però sempre han tingut un cap de colla.

Activitats de les colles geganteres

Les activitats que duu a terme una colla gegantera es poden dividir en quatre apartats ben diferenciats:

1. Activitats pròpies de la colla, tant de representativitat per extensió dels gegants que porten, com dins del ritual de la festa.
2. Activitats de caire geganter que s'organitzin de cara a altres colles o gegants, però sempre amb l'estructura de trobada.
3. Activitats de caire geganter, però inusuals, pensades amb una intencionalitat lúdica, de projecció de la pròpia colla o de projecció del món geganter en general.
4. Altres activitats culturals que no necessàriament han d'estar vinculades amb el món geganter.

Activitats pròpies de la colla

Unes de les activitats pròpies de la colla són aquelles que de manera repetida es fan en el marc de la festa o festes que celebra el col·lectiu al qual pertanyen els gegants. Un exemple podria ser l'acompanyament de les autoritats durant els actes de la Festa Major.

És aconsellable regular les sortides a la pròpia població, a fi i efecte de no ser massa repetitives per no infravalorar el sentit dels gegants. Els gegants són un senyal de festa i no és festa cada dia.

La colla també té altres activitats de caire geganter que li són pròpies, com l'assaig dels balls, el treball de millorament de la tècnica de dur els gegants, l'ensenyament de geganters novells...

Cal destacar que les colles geganteres també tenen una funció més o menys directa d'educació cultural, de coneixement del país i de les persones, i ofereixen una opció de manera de fer i de conducta, principalment als més joves.

Trobades de gegants

La principal activitat d'una colla acostuma a ser la trobada local de gegants. Existeixen els precedents dels anomenats concursos com el de Barcelona el 1902, a Sabadell el 1930 o a Terrassa el 1950, per citar-ne alguns, que malgrat el seu nom, l'única diferència que hi havia amb les trobades actuals eren els premis.

Les trobades actuals de gegants, moltes d'elles pel sistema de torna, es podrien definir així: «Les trobades de gegants són festes, que poden ser en el marc d'una altra festa, en les quals es reuneixen un nombre indeterminat de gegants per desfilar, ballar o fer la plantada principalment.»

Hi poden haver trobades que només siguin de ball o d'altres en què justament no es balli, per tant, no és necessari que es donin els tres elements que defineixen la trobada.

Anàlisi d'una trobada

Des de la represa del món geganter han proliferat les trobades de gegants fins arribar a les quasi cent cinquanta que es fan actualment. Poc a poc s'han anat perfilant a partir d'un model que es repeteix de forma gairebé invariable, amb els continguts següents:

1. Àpats
2. Plantada dels gegants
3. Cercavila o desfilar
4. Entrada a plaça i ball final
5. Parlaments i agraïments

Àpats. Els àpats que originàriament eren una deferència de la colla amfitriona cap a les colles visitants, han anat prenent importància fins al punt de sortir en el programa general. Aquest acte, al qual només poden concórrer els geganters, és secundari dins de la trobada, atès que no és per al públic en general. No volem dir que s'hagin de suprimir els àpats, ni tampoc creiem que s'hagi de privar els geganters d'aquests moments que serveixen per intercanviar opinions amb geganters d'altres colles. Els àpats, a part que és innecessari que surtin en el programa ge-

neral de la festa, haurien d'estar separats de l'indret on hi hagi la plantada de gegants per tal de preservar la intimitat del mateix àpat.

Plantada de gegants. En primer lloc ens trobem amb una paraula genuïna del vocabulari geganter i nascuda de la veu popular. Entenent que plantar en sentit figurat és posar o col·locar i que també es pot definir el mot plantar com l'acció de fixar una cosa a terra per tal que es mantingui dreta, creiem que l'expressió plantada de gegants, és perfectament idònia per a l'exposició de gegants drets que es fa a les trobades.

Aquesta part de la trobada ha anat prenent relleu i cada vegada són més les persones que desfilen per veure els gegants plantats. La plantada, inexistent inicialment en els programes, té el sentit invers del que dèiem dels àpats. El fet que a una hora i a un lloc estiguin tot els gegants a punt per tal de tenir l'ocasió de veure'ls tots, mobilitza cada vegada més gent que s'hi desplaça per admirar-los.

Les plantades també ofereixen un seguit de dificultats, com l'espai on s'ha d'ubicar, les inclemències meteorològiques o la indefinició horària.

Caldria tenir molt de compte amb l'espai on es fa la plantada i ubicar-hi els gegants de forma lògica que permetés al públic seguir-la de forma que els fos més atractiva. Una manera podria ser per l'ordre de les poblacions assistents, una altra, en funció de les alçades... Aquest espai hauria de ser amb una superfície regular en la qual els gegants quedessin perfectament verticals, reposant per igual en les quatre potes. Atesa la funció d'exposició de la plantada, l'espai ha de tenir unes dimensions suficients perquè es vegin perfectament tots els gegants i alhora hi pugui circular un públic nombrós. També caldria que cada parella de gegants quedés perfectament separada de les dels costats, per tal de facilitar la identificació dels gegants amb la població o entitat que representen.

La manca d'acompliment de l'horari per part de les colles assistents desmereix l'exposició de gegants. L'horari hauria de ser d'obligat compliment per les colles visitants per tal que la plantada sigui una funció útil per al públic assistent.

Pel que fa a les inclemències meteorològiques, l'única solució és disposar d'un recinte cobert que permeti aixoplugar els gegants en cas de pluja. El vent, però, enemic declarat dels gegants, pot fer acte de presència sense avisar i provocar, com ja hem vist a vegades, la caiguda d'alguns gegants. Per protegir els gegants del vent és aconsellable deixar un parell de geganters vetllant els gegants, al mateix temps que poden informar el públic que s'interessi per la història o les característiques del seus gegants.

Cercavila o desfilada

Malgrat que des de sempre s'han anomenat cercaviles les desfilades de gegants, caldria donar un cop d'ull al que vol dir aquest mot. Segons els diccionaris, cercavila és: «L'acte de recórrer els carrers del poble amb la música abans de començar una funció o bé passejar sense objecte.» És evident que cap d'aquestes definicions es pot aplicar al que fem amb els gegants. Per tant suggerim que s'anomeni cercavila la passejada dels grallers del poble per tal de cridar la població perquè vagi a la trobada. Suggerim anomenar desfilada el que ara anomenem cercavila i en els casos en què aquesta desfilada tingui un caire solemne, se l'anomeni seguici. Només l'anomenarem processó quan entenguem que el seguici té un caire religiós.

La desfilada de gegants és un acte per ell mateix que hauria d'atreure el públic i no haurien de ser els gegants que anessin per tot el poble per tal que la gent els vegi.

Les desfilades de gegants comporten un seguit de problemes, la majoria dels quals es poden atribuir més a interessos aliens que al fet geganter. El principal dels problemes són els interessos de les administracions locals, que procuren que les desfilades passin per llocs que els convenen políticament parlant, la qual cosa es converteix en recorreguts excessivament llargs i massa vegades lluny dels centres naturals d'interès de la festa. Aquest fet acaba per cansar els geganters i el públic assistent, amb el consegüent deslluïment de la festa.

Moltes vegades aquest problema no és patrimoni exclusiu de l'administració local, sinó que també els patrocinadors de la festa moltes vegades presenten les mateixes exigències, però per motius evidentment diferents.

També cal tenir en compte la molla que es produeix en la desfilada per les parades de beguda que l'organització ofereix als geganters participants. Aquest cas concret és difícil de solucionar llevat que la beguda s'ofereixi mentre els gegants estan en marxa. Aquest oferiment de beguda té dos problemes afegits, derivats de l'excés o manca de l'ofertament. En el primer cas, donar als geganters més beguda de la que necessiten comporta la brutícia pels carrers, sigui pel poc civisme dels mateixos geganters o perquè les seves responsabilitats com a geganter l'obliguen a estar pel gegant deixant l'envàs al primer lloc que troben. Per altra banda, tenint en compte que la majoria de trobades es fan en temps de calor i que el mateix esforç de dur gegants fa necessària la reposició de líquids, la manca de beguda en una desfilada provoca el malestar dels geganters, fins i tot obligant-los a parar per anar a beure pel seu compte.

Seria convenient que less cercaviles fossin curtes i llúides, dissenyats en funció dels indrets històrics de la festa i no seguint altres paràmetres. Quan diem que les desfilades han de ser curtes, ens referim a distàncies que no superin els 2.000 metres i quan ens referim a llúides, volem dir que no hi falti música, com a mínim un grup per cada dues parelles de gegants. La música contínua és la garantia que els gegants no s'estiguin quietos; amb això, i combinant-ho amb un recorregut curt, es pot aconseguir que els gegants es passin tota l'estona ballant.

Entrada a la plaça i ball final

S'anomena entrada a la plaça el moment en què els gegants arriben a la plaça sigui al mig o al final de la desfilada. La plaça normalment és el punt de reunió del poble i acostuma a estar molt plena, per tant, aquest moment sempre impressiona el geganter, que intenta, tot desfilant, donar el millor d'ell mateix.

El final de la desfilada acostuma a ser en una plaça o en un espai del nucli urbà amb dimensions suficients per encabir-hi gegants, geganters i públic. En algunes ocasions es fan servir espais poc adients, com per exemple camps d'esports, que creen en alguns casos una frontera entre el públic i els gegants, desvirtuen a vegades la festa i, sobretot, impedeixen el contacte entre el públic, els gegants i els geganters.

La plaça és un lloc també adient per a una exposició de gegants, però per damunt de tot és l'indret idoni per mostrar les habilitats dels geganters per executar balls de certa dificultat coreogràfica. Aquests balls, en definitiva, són molt més gratificants per als geganters i sobretot per al públic. S'entén com a ball final el moment en què tots els gegants assistents ballen al mateix temps una mateixa peça musical.

Aquest ball final té la dificultat de la gran quantitat de gegants ballant alhora en un espai compartit entre tots, amb el perill que el ball es converteixi en un joc de bitlles.

Cal remarcar que una colla que es compromet a assistir a una trobada, ho fa de manera total i és una manca de respecte als organitzadors, als geganters i al públic en general, marxar abans d'hora.

Parlaments i agraïments

Un dels motius que fan pesat el final d'una trobada de gegants són els parlaments i agraïments, moltes vegades només per afalagar les autoritats presents. Equivocadament, deixem per al final d'una festa de gegants el protagonisme de les autoritats com a representants màxims. Aquest protagonisme només es pot concebre d'aquesta manera quan es tracta d'una trobada en el mateix marc de la Festa Major, perquè si no el protagonisme és dels gegants mateixos. Justament uns parlaments al punt final de la festa n'estronquen el ritme i acostuma a acabar-se de forma molt esmorteïda.

És evident que un acte d'aquestes característiques ha de contenir una part protocol·lària, en la qual les autoritats, que al cap i a la fi són moltes vegades les que el fan possible, tinguin el seu protagonisme, però mai en detriment de la mateixa festa. Un o diversos parlaments institucionals també enriqueixen la festa per a les persones que els fan.

Suggestim que hi hagi els mínims parlaments possibles i que aquests siguin concisos. Per no trencar el ritme de la festa es podrien dividir en dos moments de la trobada i si no és possible,

es podrien fer a la plaça abans dels balls de gegants. I sobretot, caldria no barrejar elements que no tenen res a veure amb la trobada de gegants.

Pel que fa als agraïments també s'haurien de reduir al màxim i, si més no, ja existeixen els programes per deixar-ne constància. El lliurament d'obsequis a les colles participants és un altre moment que estronca la festa i l'allarga considerablement. En aquest cas suggerim que aquest lliurament es faci en públic per raons protocol·làries i el de les colles participants es faci de manera simbòlica en públic, i després s'entregui de manera més personal entre caps de colla.

Agrupacions i coordinadores

Una de les conclusions del I Congrés de Cultural Tradicional i Popular, en l'àmbit d'Imatgeria, va ser: «Assumir la proposta d'actuació d'una Federació Nacional Catalana de Grups Geganters, segons el document presentat pel col·lectiu Grup de Colles de Geganters de Barcelona ciutat.» Aquest fou el primer precedent de la creació d'una entitat que agrupés el món geganter, aleshores en creixement.

No va ser fins a l'any 1984 que es va crear l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya i la Coordinadora de Geganters i Grallers de Barcelona. Com acostuma a passar, va haver-hi problemes de creixement i mentre unes colles s'alineaven a la nova agrupació i coordinadora, d'altres se'n mantenien al marge. Dos anys després, seguint el tarannà irregular dels inicis, es creà la Coordinadora de Geganters i Grallers de les Comarques Meridionals.

Mantenint les entitats, aquestes divisions deixen de ser-ho quan l'any 1989 es començà a treballar en comú, amb motiu dels actes del centenari del naixement de Joan Amades, a iniciativa de l'agrupació. En aquests moments existeixen altres entitats que treballen en un àmbit territorial concret a més d'altres que es troben en gestació. Actualment, però, i prescindint dels interessos concrets de cada entitat, totes elles treballen conjuntament per aconseguir els objectius generals del món geganter.

Definició d'una coordinadora o agrupació

Les coordinadores o agrupacions de colles geganteres són entitats de caire federatiu, formades per colles de geganters i de músics agrupades per interessos comuns. Aquestes entitats han de fer la funció de central de serveis per resoldre problemes conjuntament i atendre les necessitats generals de les colles que les componen, posant especial interès en les colles de nova creació i en tot allò de què estiguin més mancades les colles associades.

Altres tasques de les coordinadores o agrupacions

Les funcions específiques de les agrupacions i de les coordinadores, més encara quan treballen amb uns objectius generals comuns, incideixen de ple en el món geganter. Per tant, les responsabilitats de les coordinadores i les agrupacions ultrapassen els límits de la pròpia entitat.

Entenent que la funció principal és el servei als seus associats i per extensió a tot el món geganter, han de vetllar especialment perquè la imatge i la presència del món geganter sigui digna i constant, principalment en els camps següents:

1. Les administracions públiques
2. Els mitjans de comunicació
3. Els altres àmbits de la cultura popular
4. Qualsevol altre àmbit de la vida cultural i pública

Com ja hem dit, cada una de les coordinadores i agrupacions té uns interessos propis, com també té unes possibilitats i uns mitjans diferents. Per tant, la manera de treballar per als objectius comuns del món geganter estarà en funció dels esmentats mitjans i possibilitats.

Música i ball per a gegants

D'ençà del moment de la represa del món geganter s'ha treballat molt en els camps de la música i el ball per a gegants. Des d'un primer moment hi havia la preocupació que la creixent

gernació de grallers, a més de sonar, ho fessin bé, així com la de restituir als gegants una de les seves funcions primordials: el ball. No ens referim a les evolucions mig de pas i mig de dansa de les desfilades, ni tampoc als balls fets amb més o menys traça però a criteri del geganter. Ens referim a aquells balls que es fan en un moment ritual de la festa en què els gegants són els màxims protagonistes. Podríem definir que: «Ballar gegants és executar una dansa de manera coordinada entre un, dos o més gegants, seguint unes evolucions preestablertes, que anomenarem coreografia, creades expressament per a la peça musical que s'interpreta.»

Hem dit que el món geganter ha canviat molt en els darrers anys, però el sentit dels gegants no ha canviat, com tampoc no ha canviat la seva funció més popular. Si alguna cosa els gegants feien abans i segueixen fent ara, és ballar, seguint el fil conductor de la seva utilitat històrica.

Tampoc no serveix qualsevol música per ballar gegants i tampoc no pot ser interpretada a gust dels músics i prou. Cal que les músiques siguin adients per a ser ballades amb els gegants, així com la qualitat d'interpretació de les músiques també ha de ser un element primordial de l'entorn del gegant. Tot sovint oblidem el paper dels músics; de segur que ens n'adonem més quan sonen malament que quan formen una part còmplice amb aquella simbiosi gegant-geganter. El gegant sense el geganter no es mou, però quan ho fa ben acompanyat musicalment, s'omple de vida.

Aquests balls de gegants, fets a mida, guanyen en espectacularitat i beneficien el món geganter i, sobretot, el públic en general. No hem d'oblidar que quan uns gegants executen una peça a la plaça, els geganters ho estan fent per a ells mateixos, però principalment ho fan en honor de tota la gent allí reunida.

A les cercaviles i desfilades, és aconsellable vetllar per la col·locació dels músics, de tal manera que no hi hagi gegants sense música.

La proliferació de música idònia, ben interpretada, i la de balls acurats, tant d'elaboració com d'execució, ha fet que poblacions on els gegants es limitaven a evolucionar i eren solament un complement de la festa, tinguin un paper protagonista dins mateix del ritual i així compleixen la seva funció de representativitat i d'identitat.

És llavors, en el mare adequat de la festa i en el moment de més protagonisme dels gegants, quan es pot produir aquella simbiosi entre el gegant i el geganter, i s'aconsegueix gairebé la perfecció en el ball i, en conseqüència, el segur reconeixement del col·lectiu al qual representen. Ballar a la plaça és quelcom més que un instant qualsevol de la festa, ja que si el ball és dansa i ballar és art, el ball a la plaça és espectacle.

Reflexions

A més de tot el que s'ha esmentat, encara queden assignatures pendents. Una d'elles, en la qual ja s'ha començat a treballar és la recerca i l'estudi del món dels gegants. La gent que hi està treballant només disposa de referències escadusseres i moltes vegades cal arribar fins a les mateixes fonts d'informació originals.

Per desgràcia, a casa nostra no passa com a Bèlgica, un país també amb molts gegants, on aquest tema es tracta a nivell d'estudi universitari amb tota normalitat. No solament és desconegut en els estudis superiors, sinó que a qualsevol nivell de l'ensenyament reglat, s'ignora el fenomen dels gegants tot i la seva transcendència històrica i la seva pervivència al llarg del temps. Fins i tot els folkloristes que han treballat des de la Renaixença fins avui, han parat més atenció a altres camps abans que als gegants.

És veritat que en els darrers temps hi ha més gent que se'n preocupa, que investiga i escriu sobre gegants, però encara són pocs; fa poc temps que s'hi treballa i, com ja hem dit, cal partir gairebé de zero. També cal dir que pocs ajuntaments i poques colles s'han preocupat de descobrir la història dels seus gegants, encara que poc a poc vagin apareixent a les monografies locals com un element important de la població. La dificultat rau en la comunicació i s'ha fet palesa quan en treballar en el fitxer de tots els gegants del país per publicar-lo, ha estat una tasca ingent arribar a aconseguir unes mínimes dades de cada gegant.

De la mateixa manera que han començat a editar-se monografies sobre gegants, seria interes-

sant fomentar l'aparició d'edicions tant de música com de balls de gegants per tal de coordinar criteris per seguir millorant aquest apartat del món geganter.

Una altra assignatura pendent i que en aquests moments està a mig camí, és la creació de l'arxiu de gegants, per al qual ja s'ha recollit molt material a partir d'aportacions i en la mateixa tasca de la publicació esmentada. Quan estigui en funcionament l'arxiu, qualsevol interessat en el tema hi podrà trobar suficient primera matèria per treballar. El que ha succeït als actuals recercadors cal estalviar-ho als qui han de continuar la tasca.

Fins i tot quan estigui en funcionament, caldrà seguir alimentant-lo. Cal que cada ajuntament, cada colla i cada geganter sigui conscient que pot anar enriquint la importància d'aquest arxiu amb aportacions i noves dades.

Si bé el futur del món geganter es basa a continuar i millorar la tasca començada, a més de solucionar les mancances esmentades, hi ha un element de futur que ha sorgit sol, ens referim al paper de la canalla en el món geganter.

En aquests anys d'evolució hem vist com cada vegada més apareixien gegants a mesura dels més menuts, fins i tot moltes escoles s'han procurat uns gegantets per als seus alumnes. Per collir cal sembrar primer; així doncs, cal que les futures iniciatives de gegants per a canalla tinguin un suport decidit del món geganter adult. Pensem que aquests menuts que avui juguen a geganters, quan tinguin la força i l'alçada que es necessita per dur un gegant, seran el veritable futur, i si podem estalviar als geganters del demà totes les dificultats que puguem, per mitjà de la formació, aconseguirem que el món geganter cada vegada avanci més i no es quedi estancat, resolent sempre els mateixos problemes.

S'ha fet molta feina, però encara en queda molta més a fer i cal que no s'estronqui l'empenta. Hem de donar a conèixer el que som i el que fem i, per tant, és essencial el treball de divulgació a tot nivell. Per posar un exemple, si els mitjans de comunicació tinguessin a les mans material suficient sobre el tema, els gegants estarien presents amb més assiduitat i normalitat en els mitjans informatius. Conèixer és estimar i perquè ens coneguïn, cal que els ajudem.

ELS NANS

Introducció

Atesos els acords de la primera sessió de l'àmbit de *Gegants* i el de *Nans, cavallets i bestiar*, es va decidir de separar els nans del seu àmbit inicial incorporant-lo com a subàmbit al de *Gegants*:

Els nans, tal com passa també amb els cavallets, a diferència dels gegants o del bestiar, són una pròtesi que es posa el portador. Podríem dir que teatralment es tracta d'una màscara perquè dóna caràcter al personatge però la gestualitat cal que sigui interpretada pel portador. Tant si es tracta de nans aïllats com de grups, cada un té la personalitat que li marca la pròtesi i, per tant, encara que actuïn en grup, cada nan ha de fer el que està previst fer en grup, però mantenint en tot moment el caràcter que li marca el nan.

Els nans, pel fet de tractar-se habitualment de grups i no d'elements individuals, presenten una afinitat comuna que condiciona l'estructura tant del ball, com del mateix grup. Justament per aquest motiu, són elements corporis que sovint també utilitzen els esbarts per executar les seves danses dalt de l'escenari.

Nans, capgrossos i esparriots

Els nans, capgrossos o esparriots són anomenats indistintament amb els tres noms esmentats, a més de molts altres segons l'indret o el costum com nanos, caparruts, cabeçuts, cabuts... Siguin per costum o bé per comoditat, tot sovint es tendeix a anomenar-los de manera unificada, en general com a nans o capgrossos, tot i que uns i altres tenen unes diferències ben definides.

Podríem considerar que els nans, els capgrossos i els esparriots, són pròtesis festives. És a dir, que no es tracta d'un element humà o animal sencer, a l'interior del qual s'hi situa un portador.

sinó que només són una part del personatge que representen i la resta és el propi cos del portador. D'aquesta manera, el cap-pròtesi dona el caràcter al personatge, però el que accentua aquest caràcter és la interpretació del portador. Com ja hem dit abans, els nans són uns dels elements més propers al món teatral.

Nans

Per definició, el nan és un personatge d'una petitesa extraordinària. En relació als nans festius, podríem dir que «són aquells caps, algunes vegades amb cos inclòs, que amb una persona a dins donen la sensació d'una figura humana escurçada. Cal destacar que per produir aquest efecte, la finestreta per on mira el portador es troba al front o al mateix capell de la figura i el portador queda com embotit a dins del nan.»

Aquests personatges produeixen encara més el seu efecte quan són duts per canalla o gent menuda, reduint encara més la seva alçada. Els nans, però, també són capgrossos, atès que perquè al seu interior s'hi pugui encabir una persona, encara que sigui un infant, el cap ha de tenir unes dimensions considerables.

Capgrossos

Els capgrossos també són definits pel seu propi nom: «Un capgròs és una pròtesi en forma de cap, generalment humà, que es col·loca damunt les espatlles del portador provocant solament l'efecte d'un personatge amb el cap desmesurat, motiu pel qual el portador acostuma a veure-hi per la boca oberta o entreoberta d'aquest.»

La diferència essencial entre el nan i el capgròs és que el portador d'aquest darrer, tenint lliure i visible la resta del cos, té moltes més possibilitats de recrear teatralment totes les característiques del personatge que representa.

Esparriot

L'esparrriot, mot que ha utilitzat entre altres autors Joan Amades, és una paraula que no hem trobat relacionada en el diccionari. Ara bé, com que és possible que es tracti d'una deformació familiar d'alguna altra paraula, però que és usada amb normalitat en referir-se a uns personatges actualment escassos, la mantindrem en el sentit que aquests autors l'han citada i es coneix popularment. «L'esparrriot és una màscara que cobreix tot el cap, tant si es tracta d'una màscara rígida com si és feta amb roba o algun altre material flexible. L'esparrriot d'aspecte estrofolari sempre va sol i aconsegueix una funció animadora o de mestre de cerimònies.»

L'esparrriot està més pròxim als elements que porten el fil conductor dels balls parlats, dels balls de gitanes o d'altres entremesos que necessiten d'un personatge que aconsegueixi una funció introductòria o de mestre de cerimònies. L'esparrriot, quan no fa la funció que li és pròpia, acostuma a barrejar-se entre el públic provocant-lo amb el seu aspecte estrofolari. L'esparrriot no actua en funció del personatge que pot arribar a representar, sinó que la seva existència ve marcada per la funció que té. Justament per aquesta raó, en cap cas hem de barrejar l'esparrriot, amb el nan o el capgròs, tot i que a vegades poden aconseguir una funció semblant.

L'esparrriot és un element escàs en el nostre folklore i moltes vegades està integrat dins altres entremesos. D'esparrriots amb personalitat pròpia com el «Pollu» de Moià, en queden ben pocs i els altres esparrriots tenen funcions específiques que els han allunyat progressivament de la seva funció individual. Per tant, donarem per tancat aquest apartat, entenent que en gairebé tots els casos la problemàtica dels esparrriots esdevé la mateixa que la del grup on estan integrats.

Funcions dels nans i capgrossos

Els nans i els capgrossos són considerats relativament moderns dins del nostre folklore si els comparem amb els gegants o amb el bestiar. Els de Reus, per exemple, estan datats al darrer quart del segle XVIII i res fa pensar que allí o a altres indrets del nostre país, ja n'existissin. El nan o el capgròs és molt escàs de documentació i la poca que coneixem ens pot portar a opinions contradictòries. Per exemple, tenim constància que a mitjan segle passat, a Terrassa, es

van adquirir llances per als *cabeçuts* i en canvi, de capgrossos amb llances, només han perviscut fins avui els d'Olot, que evolucionen la seva dansa portant-les a la mà.

En primer lloc, la funció dels nans o dels capgrossos és essencialment lúdica i aquest fet ve marcat per les reproduccions de caps de personatges populars de la moda del moment, com el Poppeye o els germans Marx, per exemple. El nan o el capgròs, en barrejar-se amb la gent, permet que aquesta tingui la possibilitat de compartir la festa amb personatges sortits d'un món imaginari.

Entre el nan i el capgròs existeix una altra diferència remarkable. Mentre el nan és estrafet i grotesc pel seu aspecte, el capgròs, per les possibilitats dramàtiques del seu portador, pot assumir la representativitat positiva del personatge. Per exemple, en el cas que volguéssim fer la riota d'alguna persona, seria més fàcil ridiculitzar-la com a nan. En canvi, a diferents poblacions, actualment es fan capgrossos amb l'efígie de personatges populars als quals es vol homenatjar. Un cas a esmentar que marca la diferència entre els nans i els capgrossos és el de Barcelona, on antigament concorrien els nans a la rua del Carnestoltes, mentre que els capgrossos de la ciutat eren presents a les festes més solemnes.

A més de la funció individual que tenen els nans i els capgrossos, també poden desfilar o ballar d'una manera estructurada, formant part del ritual de la festa. Així trobem per exemple, els capgrossos de Tarragona que només desfilen, ordenats i amb gran solemnitat, mentre que a Berga, les dues comparses que hi ha a la Patum, només ballen. Els uns i els altres, però, tenen un paper essencial dins dels actes tradicionals de la festa.

Problemàtica actual dels grups de nans i capgrossos

Es tracta d'una problemàtica que ens arriba per diversos punts:

1. Els nans i capgrossos nascuts sense criteri
2. Els nans i capgrossos orfes de grup
3. La manca d'un espai protagonista en la festa
4. Els nans i capgrossos en actes impropis
5. Dificultats dels portadors

Nans i capgrossos sense criteri

Els nans i els capgrossos, pel fet de tenir un cost més assequible que els altres elements corporis, moltes vegades són adquirits per suplir la impossibilitat econòmica d'obtenir un gegant o una bèstia. Tot sovint també, i per tal que el cost sigui mínim, s'acostumen a comprar fets de sèrie, aconseguint uns grups heterogenis de nans i de capgrossos que no tenen cap relació entre ells. També podem afegir que la majoria de vegades que s'adquireixen uns nans o uns capgrossos, no es pensa a dotar-los de vestuari i, per tant, ens podem trobar la cara d'una vella amb el cos d'un marrec amb pantalons curts. Per acabar-ho d'adobar, la barreja de personalitats fa que les possibilitats teatrals de la comparsa siguin mínimes i obliga que cada un sigui una individualitat, cosa que resta vistositat al grup i en conseqüència a la mateixa festa.

S'hauria de tenir clar, doncs, que els nans i els capgrossos, en tant que elements que van en grup, han de tenir una harmonia conjunta. Així, encara que es moguin entremig de la gent, donen una visió de conjunt que accentua l'element fantàstic de l'entorn. El més ideal és adquirir els nans pensant ja en el que han de fer dins de la festa, vestint-los conseqüentment i, per tant, la tria de les peces, encara que siguin de sèrie, ha de tenir una lògica. Això no vol dir que no en puguin existir alguns que tinguin una personalitat diferent de la resta de nans o de capgrossos, només cal considerar independentment cada grup, parella o individu que tingui un caràcter o funció diferent dels altres.

Els nans i capgrossos, orfes de grup

De la mateixa manera que molts nans i capgrossos són adquirits sense solta ni volta, en la majoria de casos s'obtenen sense que existeixi un grup estable que se'n faci responsable, pensant equivocadament que ja trobaran alguna canalla que els porti. Moltes vegades també s'adjudi-

quen a algun altre grup, generalment els geganters, perquè en tinguin cura, sense tenir en compte si el fet d'ocupar-se d'uns i altres elements és compatible. És a dir, sempre s'acostuma a pensar en el nans i en els capgrossos com a elements secundaris.

Ja hem dit que els nans i els capgrossos han de tenir una funció específica dins de la festa, sigui com a element teatral o bé desfilant o ballant. Per tant, el millor és que existeixi un grup organitzat i independent que en tingui cura. És important que assagin i que preparin la comparsa, per tal que els nans i els capgrossos siguin també protagonistes en un moment concret del ritual de la festa. Essent un grup independent, mai no estaran condicionats a altres elements amb funcions diferents a les seves. Fins i tot quan els qui s'ocupen dels nans i dels capgrossos formen part d'un altre grup, és millor que mantinguin una dinàmica pròpia i independent. Amb tot, la col·laboració entre els dos grups, naturalment mantenint cadascun la seva funció específica, pot donar uns resultats molt positius i enriquidors.

La manca d'un espai protagonista en la festa

D'alguna manera aquest apartat ja s'ha apuntat anteriorment. Quan uns nans o uns capgrossos no tenen cap funció protagonista dins dels moments de ritual d'una festa, romanen presents, alternant el paper d'espectador com si de públic es tractés, amb un cert desconcert en la seva actuació i acaben barrejant-se amb el públic sense destacar. Tenim moltes festes en les quals en el moment principal, amb la presència de les autoritats, es balla una dansa pròpia, es fan uns balls de gegants o de bestiaris concrets, fins i tot els castellers aixequen uns pilars de salutació. En aquest mateix espai ritual, els nans i els capgrossos, com qualsevol dels grups que acabem d'esmentar, poden ballar i ser els màxims protagonistes d'aquell moment, acaparant l'atenció de tothom i passant a ser part activa dels protocols de l'acte.

Ara bé, perquè els nans i els capgrossos tinguin un lloc de ple dret dins del ritual de la festa, cal que el seu paper estigui perfectament definit i que executin la seva actuació amb la solemnitat i l'espectacularitat que l'acte mereix.

Hi ha una certa tendència a pensar que l'actuació dels nans no pot aconseguir el mateix atractiu que la que altres elements aconseguixen normalment. Aquest paper secundari acostuma a ser producte del desconeixement general de les seves possibilitats artístiques i de la poca cura a l'hora de dissenyar el seu paper. Els nans o capgrossos són un element amb caràcter propi i la seva importància i el seu atractiu només vénen derivats del bon plantejament de les seves funcions.

Així doncs, davant de l'existència d'uns nans, cal redissenyar la festa donant a aquests elements un espai concret, al mateix temps que cal plantejar quina és la seva funció dramàtica, coreogràfica i artística per tal d'aconseguir que sigui reeixida. Si convé, cal crear unes accions, una dansa o uns protocols, expressament i en funció dels altres entremesos i del moment de la festa.

Els nans i capgrossos en actes impropis

Abans que tot, no considerarem impropis actes que es puguin fer de manera puntual amb caire d'espectacle o amb una funció lúdica, com, per exemple una gimcana. Per la funció de teatralitat que tenen els nans i els capgrossos, fins i tot aquests actes puntuals poden agafar un caire tradicional sense que afectin la personalitat dels protagonistes. Ara bé aquests actes sempre són matèria a part dels moments tradicionals en què els nans i els capgrossos tenen un paper dins el ritual.

L'acte impropie és aquell en què els nans o els capgrossos participen amb calçador, purament com a element decoratiu i perden la seva personalitat o la seva funció. Un cas corrent és la participació en cavalcades de Reis o repartint propaganda en indrets turístics.

Dificultats dels portadors

En general es considera que per dur un nan o un capgròs no fa falta cap condició especial, més encara quan els comparem amb elements corporis per als quals fan falta unes certes condicions físiques. Aquesta apreciació és totalment errònia i com a mostra tenim un munt de des-

filades on els caps es passen més estona en mans dels portadors que al damunt de les seves espatlles.

És evident que un cap d'aquestes dimensions no pesa excessivament, però es torna pesat pel fet que és un sol portador el qui l'ha de suportar tota l'estona. A més, hi ha la sensació d'opressió i de claustrofòbia produïda per un espai reduït i tancat on s'enquibeix el cap de gairell i en el qual la pròpia respiració del portador va creant una atmosfera enrarida. Si hi afegim que els sentits de la vista i de l'oïda queden reduïts considerablement, ens adonarem que portar un capgròs o un nan no és gens senzill i ballar-lo encara menys.

Una manera de resoldre el problema seria que, tal i com es fa amb els gegants o el bestiar, cada nan tingués més d'un portador, evidentment vestits de forma adequada. El problema del vestuari, però, és exclusiu dels capgrossos, atès que els nans, en general, porten el vestit muntat a l'entorn del coll i, per tant, els portadors només han de parlar compte amb el calçat.

Per tal d'esmoreir la claustrofòbia, caldria que els creadors d'imatges practiquessin uns forats a les orelles, rínxols i altres replecs que no siguin invisibles als ulls del públic, però que permetin més ventilació de la que tenen ara.

Reflexions

Cal vetllar perquè els nans recuperin el lloc que els pertoca i deixin de ser una simple comparança, tot sovint fora de lloc. Per tant, atès que de manera natural els nans acostumen a anar a càrrec de les colles de gegants, cal proposar a aquestes que activin aquest paper bàsic dels nans i capgrossos, dedicant-los l'atenció que mereixen.

**II CONGRÉS
DE CULTURA POPULAR I TRADICIONAL
CATALANA**

PONÈNCIES